תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך · כתובים

חומת אנך על נחמיה

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על נחמיה

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-נחמיה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פסוק ו 4
פרק ב 5
פסוק ב 5
פסוק ד 5
פרק ה 5
פסוק ז 5
פסוק יב 6
פסוק יג 6
פרק ח 6
פסוק י 6
פסוק יב 7
פסוק יד 7
פסוק יז 7
פרק ט 8
פסוק א 8
פסוק ז 8
פסוק ח 9
פסוק ט 9
פרק י 9
פסוק א 9
פסוק לג 9
פרק יג 10
פסוק כו 10

פרק א

פסוק א

דברי נחמיה בן חכליה וכו'. בפרק חלק (סנהדרין דף צ"ג) אמרו מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו מ"ט לא אקרי ספרא על שמיה אמר רב ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר זכרה לי אלהי לטובה וכו' רב יוסף אמר מפני שספר בגנותן של ראשונים שנאמר והפחות הראשונים אשר לפני וכו' ע"ש וצריך להבין דהאידנא קרו ליה ספר נחמיה נאמר לקרות וליכתב. וזה כמה מאות שנים בהגלות נגלות הדפוס בעולם מדפ"ס ועולה ספר נחמיה לחוד. והנה בספר חזיונות כ"י להרב עיר וקדיש מהרח"ו ז"ל כתב דהגיד לו רבינו האר"י ז"ל דבן הראשון מבת שבע שמת הוא היה נחמיה התרשתא אדם גדול ולפי שמת בתחילה קודם מילה ולא זכה לשם גם אח"כ לא נקרא הספר על שמו אלא נטפל לספר עזרא זהת"ד. ואפשר לומר כי שם גימטריא ספר וא"ש דבתחילה לא זכה לשם ולכן לא זכה שיקרא ספ"ר על שמו. ועוד אפשר לומר דמה שאמר זכרה לי אלהי לטובה אי נמי במה שספר בגנותן של ראשונים ברוב הימים נתכפר ומה גם לפי מ"ש מהר"י סרוק ז"ל דרבן גמליאל עבר מן הנשיאות משום זה ובאותו הצער ובכמה זמן נתקן. ולכן בדורות אחרונים נקרא הספר נחמיה על שמו. ואינו מקרה ח"ו רק הכל בדקדוק גמור ומיהו יען היה הבן ראשון של בת שבע ולא זכה לשם דהוא רומז למלכות ולא אערע דוד הע"ה בהאי באר כמ"ש בזהר הקדוש ושם וספר רומז למלכות לכן אינו מכלל ד' ועשרים ספרים רק ספר עזרא לבד ולא ספר נחמיה ודוק הטב כי קצרתי וא"ש ההי"ב ובקונטריס מראית העין שם כתבתי בסגנון אחר בס"ד ועיין ככר לאדן דף קצ"א:

פסוק ו

אשר אנכי מתפלל לפניך היום. אפשר שרצה לומר על שיתנהו לרחמים בעיני המלך כמו שמפרש אח"כ בפירוש ואמר יומם ולילה ר"ל ואשר יתפלל יומם ולילה על ישראל כמו שפירשו המפרשים:

על חטאות בני ישראל אשר חטאנו לך ואני ובית אבי חטאנו. פירש הרב ן' יחיא ז"ל למד נחמיה מוידוי הכ"ג שמתפלל ביה"כ שהיה מתודה על עצמו ועל ביתו ועל כל ישראל עד כאן דבריו ויש להשיב דאם כן הוי ליה למימר על חטאתי וחטאות בית אבי וחטאות בני ישראל. אמנם כונתו דלמד להתפלל על שלשה פשעי ככ"ג אך לא רצה לומר כלשון הכ"ג להורות שאינו מחזיק עצמו לכ"ג. ויותר נראה לומר כי באומרו אשר

חטאנו היה אפשר לומר דמשום דרך ארץ וענוה כלל עצמו לזה אמר אחר כך בפירוש ואני ובית אבי חטאנו:

פרק ב

פסוק ב

ואירא הרבה מאד. פירש הרב ן' יחיא זכרונו לברכה אין זה כי אם רוע לב איזו מחשבה רעה ודאגה שבלבך ואירא לומר הסיבה מרוע פני פן ילעיג עלי בבקשי גדולות כאלה לבנות ירושלם וחומותיה ועם כל זה נתחזקתי ואומר מדוע לא ירעו פני והעיר וכו' עד כאן דבריו ולי אני עני נראה דבזה לא שייך יראה וכ"ש יראה רבה מאד. ועוד שהרוע פנים לא יורה שהוא מבקש גדולות רק שהוא מצטער בצערי"ך ירושלם ואדרבא רוב הצער והיגון מורה שאינו מוצא תיקון כי אין לבקש גדולות. על כן נראה כמו שפירש רש"י ז"ל רוע לב שיש בלבך עלי להמיתני בסם המות בשתיית כוס זה ואירא הרבה מאד ונתיראתי מאד על כך שלא יעליל עלי המלך עלילה עכ"ל ורוע הפנים לפ"ז שדואג פן יודע הדבר:

פסוק ד

ואתפלל אל אלהי השמים. פירוש מלבד אשר התנפלתי בצום ובכי עתה דבר בעתו התפללתי בלבי כי בוחן לבות וכליות הוא וזהו שאמר ואתפלל בלבי אל אלהי השמים שהוא יודע מחשבות אף כי לבות כי בעידן עקתא צלי צלותא:

פרק ה

פסוק ז

וימלך לבי עלי ואריבה את החורים וכו'. פירש רש"י ז"ל ויועץ לבי בעצמי צריך להבין מה ראה לשית עצות בנפשו ומה היא העצה חוץ מהפשט. ואפשר במ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה בריש פאה דכשיראה שבוים או ערומים יתן חומש ובתורת חסידות יתן יותר ע"ש באורך וכבר כתבנו בכמה מקומות כי האחרונים הקשו על זה דדבריו הפך הבבלי דאמרו אל יבזבז יותר מחומש והפך הירושלמי שאמרו דאחד רצה לבזבז יותר מחומש ולא הניחוהו. ואני עני תירצתי דמאי דקאמרי בבבלי וירושלמי היינו כשהאדם בעצמו מחלק לעניים וכדמוכח לשון המבזבז שהוא בעצמו בחלקו"ת ישית למו. אך אם נזדמן לפניו ערומים או שבוים אז מצוה ליתן חומש ויותר מחומש אינו חיוב אך מתורת חסידות יכול לתת יותר מחומש והשתא דרך דרש ואסמכתא אפשר לומר דהכא דנחמיה

שמע צעקת עניים על העשירים חשב בלבו דהעשירים אינם חייבים כי אם מעשר כספים כמו שדרשו בספרי והביאוהו התוספות פ"ק דתעניות דף ט' (ודלא כקצת אחרונים) וא"כ אפשר דהעשירים כבר נותנים מעשר ויתר על זה אינם חייבים וז"ש וימלך לבי עלי דהיה חושב מחשבות ע"פ הדין והסכים להלכה כחילוק הרמב"ם דכל זה היינו דוקא מבזבז מעצמו אבל כשיש לפניו ערומים ופדיון שבויים מצוה לתת חומש ובתורת חסידות יכול ליתן יותר. וכשירד בדעתו לחילוק זה אז ואריבה את החורים ופירש רש"י ז"ל שנתוכח עמהם להודיעם כי צריכים לרחם עליהם דדמי לפדיון שבויים בצד מה:

פסוק יב

ואקרא את הכהנים ואשביעם לעשות כדבר הזה. דכיון דכבר נתרצו הו"ל כאומר לתת מתנה מרובה לעני דנעשה נדר. ועוד דמחילה אינה צריכה קנין. ומ"מ כדי שלא יאמרו דלא היה מרצונם אלא משום כסופה הוא שאמרו לזה השביעם דאחר שבועה אין אומר ואין דברים ולא דמי למ"ש קנין אין כאן שבועה אין כאן. ולתוספת טובה נער חצנו וקלל ח"ו ואמרו אמן ותו לא מידי:

פסוק יג

ויהללו את ה'. להורות כי בשמחה עשו ויהללו את ה' אשר זיכה אותם לעשות מצוה זו לרחם על העניים וטפם:

פרק ח

פסוק י

לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות וכו' כי חדות ה' היא מעוזכם. אפשר לפרש דרך דרש במה שחקרו הראשונים דיעקב ועשו חלקו העולמות ויעקב נטל העוה"ב ועשו נטל העה"ז וא"כ כל היתר על כדי צורכנו הוא גזל מעשו ואיך יש עשירים בישראל אוכלים מעדנים והדר לבושם ונשותיהם יותר מהם לבושי מכלול ואפילו הבינוניים בישראל בשבתות וי"ט מדושני ענג וכל זה גזל מעשו. ופריק לה הרב מהר"ש פרימו ז"ל דכל העולמות היו תלויים ועומדים עד שקבלו ישראל את התורה דאי לא קבלו התורה היה העולם חוזר לתהו ובהו ונמצא דישראל שקבלו התורה קיימו העולם וזכו בו כדין המציל מזוטו של ים ומשלילותיו של נהר דהרי אלו שלו וזכו ישראל גם בעה"ז עכ"ד וז"ש לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וכו' וכי תימא העה"ז של עשו ואנו אין לנו כי אם כדי חיותנו לז"א אל תחושו לזה כי חדות ה' שהיא התורה שקבלתם וכמ"ש התוספות בביצה דף ט"ז חדות ה' היא התורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב. היא

מעוזכם שאתם שקבלתם התורה התורה היא מעוזכם שזכיתם גם בעה"ז ויפה אמרתי לכו אכלו משמנים. ואפשר לפרש ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו כמ"ש בזה"ק דבי"ט בעי בר נש למחדי למסכני ואי איהו חדי בלחוד ולא יהיב למסכני עליה כתיב וזריתי פרש וכו'. וז"ש ושלחו מנות לאין נכון לו לעני שאין מזומן לו מאכלו. ונ"ט בעצם כי קדוש היום לאדונינו והוא י"ט ובי"ט חיובא רמיא למיהב למסכני. ועוד אפשר לומר דידוע דעל ידי מעשה הצדקה מיחד קבה"ו ובאים מוחין מצד אבא וז"ש ושלחו מנות לאין נכון לו והוא צדקה מועילה דמקרבא הנאתה ועי"ז כי קדוש יומשך מאבא בחינת קדש ונעשה קדוש היום קב"ה לאדנינו שכינתיה כי בתיבת לאדנינו שם אדני ועוד אותיות לנו גימטריא אלהים. וזה נוסף על בחינת קדושת עצומו של יום. ואל תעצבו שהעצבות מדה מגונה מאד וכל עצמינו לידבק בשכינה והיא שמחה ועל ידה הנהגת העולם והיא תשועתנו וז"ש כי חדות ה' חדוה היא שמחה וחדות ה' היא שמחת ה' יחוד קבה"ו. היא השכינה מעוזכם ודוק כי קצרתי:

פסוק יב

וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלח מנות. פירוש ממאכלם עצמו ולעשות שמחה גדולה פירוש בכונה לתקן השכינה וז"ש כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם שיכוונו ליחד קבה"ו ולידבק בשכינה שהיא שמחה וכל מעשיהם לש"ם שמי"ם ולמתק הדינים הן באכילה הן בשתיה ורמוז בתיבות משמנים ושתו ממתקים ר"ת גימטריא אלהים וכן ס"ת למתקם:

פסוק יד

וימצאו כתוב וכו' אשר ישבו בני"י בסכות בחג בחדש השביעי. פירוש שדקדקו בכתובים שאין צריך שיהיה חג האסיף אשר ישבו בני ישראל בסכות חסר ואין צריך סוכה לכל אחד ואחד כן פירש הרב הגדול המג"ן בספר קרבן חגיגה ושם האריך הרב ז"ל בכמה אופנים ע"פ סוגיות הש"ס וזה קיצור רמז תחילת דבריו ז"ל ע"ש ויאורו עיניך מדף מ' ואילך ועמ"ש אני עני בקונטרס דברים אחדים דף ז' ע"א בס"ד:

פסוק יז

כי לא עשו מימי ישוע בן נון וכו'. אמרו בערכין דף ל"ב דבעו רחמי על יצרא דע"ז ובטלוה וקפיד קרא על יהושע דהו"ל זכותא דא"י ולא בטלו ולכך כתיב ישוע וחיסר אות ה'. ואפשר דאות ה' רמז לשכינה וארץ ישראל כנגד השכינה ופני יהושע כפני לבנה הרומז לאות ה' והיה יכול בזכות ארץ ישראל הרומז לאות ה' והיא בחינתו לעקור יצה"ר דע"ז ולא בעא רחמי. ועי"ז נחרב הבית וח"ו היה גלות לשכינה כביכול בחינת אות ה'

לכך נחסר משמו אות ה'. ומה שכתב הרב מהרש"א בחידושי אגדות דנחסר לו אות יו"ד שהוסיף לו משה רבינו ע"ה הרב ז"ל כתב כן אגב שיטפיה דאות יו"ד שהוסיף לו משה רבינו ע"ה כדקאי קאי ואות ה' הוא שחיסר הכתוב כמבואר באר לח"י רוא"י:

פרק ט

פסוק א

וביום עשרים וארבעה לחדש הזה וכו'. כתב הרב הגדול המג"ן ז"ל בספר קרבן חגיגה דף מ"ג שמקרא זה מודיענו שיום כ"ג אסור בצום ובכי שהוא אסרו חג ואין לומר שאירע יום כ"ג בשבת דיש ללמוד ממ"ש הרמב"ם ז"ל וכו' ע"ש באורך ונעלם מהרב ז"ל דהירושלמי בריש ע"ז יליף הכי ואיהו מותיב דילמא הוה בשבת כדקשיא ליה להרב ז"ל ומפרק לה ע"ש גם נעלמו מהרב דברי התוספות בר"ה דף י"ט ועמ"ש אני עני בברכי יוסף א"ח סימן תצ"ד בס"ד:

פסוק ז

אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם. אפשר לרמוז במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דאבות העולם תקנו מה שחטא אדה"ר בע"ז ג"ע ש"ד. ואברהם אע"ה תקן חטא ע"ז במה שמסר עצמו לאור כשדים ותקן אות ה' ולכן נתוספה בשמו ונקרא אברהם וכו' עש"ב וזהו שאמר הכתוב הכא אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים. ולא תימא דעשה שלא כדין דב"נ אינו מצווה על ק"ה או שלא היה כדאי לינצל בזכותו וניצול בזכות יעקב לא היא אלא בחרת באברם שכדין עשה ולהכי הוא דאתא לתקן עון אדה"ר בע"ז ובזה תקן אות ה"א והראיה ושמת שמו אברהם ואות ה"א שהוספת בשמו זכה בה במה שמסר עצמו באור כשדים ועל ידי זה זכה שעשה היצה"ר טוב וז"ש ומצאת את לבבו נאמן לפניך כמ"ש בירושלמי. א"נ אפשר ונקדים מ"ש רבינו מהר"ם אלשיך ז"ל בכונת פסוק זכור לאברהם וכו' במ"ש רז"ל אלו אכלו אבות פירות מעשיהם בעה"ז מה היו מניחים לבניהם בעת צרה וז"ש לך ולזרעך נתתי כדי להניח מתנתם לבניהם אחריהם שאם לא יזכו לנחול הארץ בזכות עצמם יזכו בזכות אבותם ובזה פירש הרב ז"ל פסוק זכור לאברהם עש"ב ובזה נבא אל הביאור ונקצר בהקדמות שכתבתי באורך בדרושים. וז"ש אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם דבשבילו נברא העולם כמשז"ל בהבראם באברהם ושמת שמו אברהם גימטריא רמ"ח כמספר מ"ע שקבל עליו. ומצאת את לבבו שני יצרים עשאו טוב וזהו נאמן והוא באחד לפניך כי בוחן לבות אתה ומצאת כביכול בדרך מציאה שבא מתרח

ואמתלאי בעת ריחוקה. וכרות עמו הברית עמו דייקא שאין בחילופה הכזבת הנביא ולכן ברחמיך הרבים עשית אופן שתתקיים בזרעו וכרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני כלומר לתת לו ולא נתת לו והיה זה לתת לזרעו במקומו כמ"ש מהר"ם אלשיך ז"ל:

פסוק ח

ותקם את דבריך כי צדיק אתה. וכמ"ש רז"ל על פסוק ודבר אלהינו יקום לעולם:

פסוק ט

ותרא את עני אבותנו במצרים. שעינום בעבדות מה שלא היו חייבים והבטחת וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ומטעם זה ואת זעקתם שמעת על ים סוף והענין במ"ש הרב עיר וקדיש כמהר"ר יוסף קובו ז"ל ותורף דבריו בקצור כי המצריים הוכו עשר מכות על עונם. ואח"כ ישראל המרו על ים סוף ולא היה ראוי להצילם אלא שיטבעו בים. אך מחמת שהכה עשר מכות למצריים בעבור ישראל אם ח"ו יהיו ישראל נטבעים בים סוף יאמרו ח"ו דהכה עשר מכות בעבור ישראל שהיו רשעים ויהיה חילול ה' ולכך ניצולו ישראל וקרע להם הים. וז"ש ותרא את עני אבותנו במצרים והוכו המצריים לכן את זעקתם שמעת על ים סוף יען ותתן אותות ומופתים וכו' ואם חס ושלום לא ינצלו ישראל יהיה חילול ה' לכן ותעש לך שם כהיום הזה והים בקעת לפניהם וניצולו ישראל:

פרק י

פסוק א

ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה. אפשר לרמוז דכונתם בכל ליחד קב"ה ושכינתיה וזה רמז ובכל יסוד זאת מלכות. אנחנו כורתים אמנה פירש רש"י ז"ל כורתים אמנה להקב"ה להאמין ולבטוח בו. ואפשר דהוא רמז אמנה אמן גימטריא הוי"ה אדנ"י יחוד קב"ה ושכינתיה ולהמשיך מה' עילאה אם הבנים:

וכותבים ועל החתום וכו'. ובסוף כתיב באלה ובשבועה וכו'. כמ"ש פ"ק דנדרים דנשבעין לקיים המצות שנאמר נשבעתי ואקיימה ופריך והא מושבע ועומד מהר סיני ומשני לזרוזי נפשיה:

פסוק לג

והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה. אמרו פ"ק דבתרא דף ט' אמר רב אסי שקולה צדקה כנגד כל המצות שנאמר והעמדנו עלינו מצות מצוה אין כתיב כאן אלא מצות. ואפשר דהטעם דצדקה אין עבירה מכבה אותה ולא דמיא לשאר מצוה דעבירה מכבה מצוה. גם מלבד דבצדקה מיחד קב"ה ושכינתיה כידוע עוד בה דאהניא

לברר רפ"ח ניצוצין כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בפסוק פזר נתן לאביונים ועמ"ש בעניותנו בקונטרס אהבת דוד דף מ"ה ע"ב בס"ד. ואפשר לרמוז דכתיב וצדקה תציל ממות. וכשעושה צדקה בתיבת מות נכנסת צ' דהוא רומז צדקה ובמקום מות נעשה מצות:

פרק יג

פסוק כו

הלא על אלה חטא שלמה מלך ישראל וכו'. ויש לישא כמה מיני ק"ו עאכ"ו אחת שהיה מלך ישראל. והיה לו מזל ומערכה גדולה קודמת. וזאת שנית ובגוים הרבים לא היה מלך כמוהו דזה מורה יקר תפארת גדולתו ואהוב לאלהיו היה כמו שנאמר ויקרא את שמו שלמה וה' אהבו וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור ה'. ובזה נכללו כמה דברים אחת היא דשלמה המלך גיירן כמ"ש הרמב"ם ז"ל פי"ג דאסורי ביאה. ועוד דכונתו היה לברר ניצוצות הקדושה מהאומות ההם כמ"ש הרב עיר וקדיש מהר"ר אברהם גאלנטי ז"ל. וכל זה נכלל במ"ש ואהוב לאלהיו היה וזה יספיק לדעת כי כל מעשיו היו לש"ש. ועכ"ז גם אותו החטיאו הנשים הנכריות. וא"כ מה יהיה מכם. נמשך לזה אביע אומר מה שכבר כתבנו במקום אחר דאמרו רז"ל מוטב היה לו לשלמה לגרור ביבין וכו' ופירשו ז"ל דשלמה המלך ע"ה היה כונתו לברר כל ניצוצות הקדושה מהאומות ההם. ואיברא דכונת נפילת אפים היא שמכוין לשלוח נפשו למדור הקליפות לברר ניצוצות הקדושה וכן הי"ל לשלמה לעשות לא להביא הסט"א לביתו ולעשות יקר שיהיו מלכות וז"ש מוטב הי"ל לשלמה לגרור ביבין וכו'. ה' ברחמיו יצילנו ויאיר עינינו לעבוד עבודתו ולעסוק בתורה ומצוות ולדבקה בו כי עמו מקור חיים: